

ként szolgálta a Kollégiumot. Kiváló segítőtársakra talált **Nemes János**, majd **Biális János** aligazgatók személyében. Ő volt az utolsó túlélő ebben a csapatban, aki tiszteletreméltó küzdelmet folytatott a nagy múltú iskola nevének és jellegének megőrzésében. Nem egyszer kellett elhárítania az iskolaegyesítés és beolvasztás veszélyét. Ehhez okos bethlengábori taktikázással, minden lehetséges eszközt fel kellett használni.

Közismert volt igényessége és rendszeretete, valamint az igyekezete, hogy munkatársaival egyetemben az akkori időkben még élő hagyományokat az iskola diákjai és tanárai ne felejtsék el, és őrizzék. 1972-ben Nemes Jánossal együtt egyik legfontosabb szervezője volt a 350 éves évfordulónak.

A díszteremben felállított ravatalon a koporsót elborították a koszorúk, mellette a diákok sorfalat alkottak. A család, az igazgatónők és a tantestület aktív tagjai mellett megjelentek azok a ma már nyugdíjas tanárok, tanítók, akikkel akkoriban együtt dolgozott. Közösen próbálták megmenteni a hetvenes években a fejedelmi Kollégium értékeit. Búcsúztató beszédet mondott **Józsa Miklós** volt kollégája, ny. magyartanár. Véndiákként **Ladányi Sándor** marosszentkirályi református lelkész emlékezett az elhunyra.

Végakarata szerint szülővárosában, Marosvásárhelyen a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra december 8-án. A temetési szertartást **Csató Béla** katolikus esperes celebrálta, itt élő volt tanítványai, kollégiumi vendiákok és tanártársak jelenlétében.

(Megjelent a Szabad Szó, 2005. december 10-i számában)

* * *

„Nincs olyan hosszú út, melynek vége ne lenne!”

* * *

Archívumunk anyagából

Ellenzék, 1933. augusztus 20.

Dr. Papp Bogdán

Az örmény, ami volt és ami lett

Címül ezt is írhatjuk: Sorstragédia, melyet a szamosújvári örménység átélt s amelyben tizennégy évi pokoli harc után el is vérzett. Az egykor virágzó jólét után jött az elbukás. Szamosújvár csendessé lett. Az egykor zajos kereskedelmi központ, a mozgékony örmény város, temetője lett a kiválóságokban nagy nemzetségnek, melyben a városalapítók s ezek ivadéakai által épített házak, mintha hatok homlokára emelt emlékkövek lennének.

* *

Röviden valamit a múltból: az örmény nemzet egy töredéke, kegyetlenül üldözötve, a nemzettestből leválva, Erzerum fővárosából, Ani-ból vándorútra kelt. A kiköltözött, hazátlan vándormadarak sok helyt kísérelték meg a települést, így eljutottak Moldovába, innen állandóan továbbbúldözve, Erdély földjére. Hogy e földön megtelepülhessenek, fejedelmi kegy kellett. E kegy bőségesen sugárzott. **Apaffi Mihály** fejedelem jóságos szívvel, rokonérzéssel mérlegelte az üldözöttek végtelen szenvedését, nemcsak a letelepülés jogát, de a teljes védelmet is biztosította. Az erdélyi nagyfejedelemség idején **II. Apaffi Mihály** már kiváltságokkal támogatja az örménységet, mely megtelepülése után azonnal város alapításra gondol, s Erdély területén mozgalmas kereskedelmi élethez kezd.

Az Örmény Kompániától a nyomorúságig

Az örménység a maga erejéből váltja meg saját jogi szervezetében, mint Örmény Kompánia, többezer hold földbirtokkal azt a helyet, melyen városát felépíti. Nyílegyenesen halad a vagyonszerzésben. Egyháznak tanácsa összetart. Tradíció lett a kereskedelem mellett a földszerzés. Ez sikerült is.

Az újabb korban, hogy a községi törvény életbelépett, eddig fel nem derített módon a város birtokába jutnak az örmény kompánia földterületei s a telekkönyvi helyszíneléskor már a város tulajdonául jegyeztetnek be s vétetnek fel. A politikai község rendelkezik az örmény kompánia földbirtokai fölött. Nyoma sincs, hogy miként szűnt meg az örmény kompánia.

A világháború kitörésekor Szamosújvárt dúsgazdag örmény családok rendelkeznek nagy birtoktestekkel. A szorgalom, munka, s egészséges üzleti szellem gyümölcsöt termel. A szamosújvári örmény földbirtokosok olyan állatállománnyal rendelkeznek, aminővel az ország egy nemzetsége sem. Virágzó kereskedelmi telepek, dús legelők, szántók, kaszálóföldek, hatalmas tőkék fölött rendelkezik a nemzetség. E ja-

vak birtokában élik át az időt 1919-ig. Ekkor mintha megállt volna az idő. A jobb sors helyett bekövetkezett a legújabb kor, mely nem kímélt és mélyen befolyásolta a nemzetségek, családok, egyének életét. A szamosújvári örménység külföldi összeköttetéseit teljesen elvesztette a helytelen gazdaságpolitika miatt - el nem bírható exportvámok, szállítási költségek és nehézségek -, remény sem lehetett arra, hogy a piacokat visszaszerezhesse. Bécs, Prága, Porosz-Szilézia, Lengyelföld, Budapest-Kőbánya, az örmények által üzött exportkereskedelem központjai voltak. Az első s talán a legmélyebben bántó csapás volt ez. A végzet dolga volt s ehhez járult, hogy a határtalan állami beavatkozás folytán máról-holnapra az örmény bér-
lők a bérterületüket is elvesztették. A gyűjtőhelyül szolgáló, magántulajdont képező ezerholdas legelőterületeket még a kisajátítási eljárás előtt az erőszak jogán, a falvak népe szállja meg. E megszállást az államhatalom később szentesíti. A szamosújvári örmény egyházmegyének - dacára annak, hogy törvény szerint 100-200 kat. hold művelhető területhez volt joga -, dacára a konkordátum-törvénynek s az ebben biztosított jogutódlásnak, a fiú- és leány- árvaintézetnek s a szegényháznak földbirtokai vesznek el a tulajdonosaikra nézve, az agrárreform folytán. Megdermedt a kereskedelmi élet. Virágzó örmény közvetítő és termelő telepek semmisülnek meg. A **Bárány-, László-, Papp-** családok sorsát pecsételi meg az idő. Majdnem tízezer kat. hold területű földbirtokot sajátítottak ki e családoktól, aránytalanul többet, mint Szamos-megye román családaitól. *Gyulatelke, Szamosjenő, Ormány, Nagyiklód, Kiscég, Kérő, Aranyos-medgyes, Kisszék* községek határain gyorsan, nagyon gyorsan végrehajtották a földbirtokreformot. Radikálisan! Kisajátítottak legelőterületeket, dacára, hogy ezek védelmét a törvény bizonyos mértékben biztosította s az örmény nemzetség fel sem ocsúdhatott, pár hónap alatt mintagazdaságok cseréltek gazdát. Fel kellett oszlatni ménest, marhagulyát, el kellett kótyavetyélni mangalica-fajta nyájsertés csordákat s ahol egykor a jogbiztonságban megnyugvás honolt, a szomorúságok, a gondok lettek úrrá. A végzet pallósa suhanásában az ártatlan örmény családokat érintette a legfájóbban.

* *

Az örménység szomorú s egyben vigasztalan helyzetbe jut. Anélkül, hogy az államhatalom egyházi szempontból, mint törvényhozó, a kérdést megoldotta volna, az egykor igen gazdag örmény egyház pár hónap alatt szegénnyé lett.

Alapítványi vagyonok fölött ítél az idő, s mi végtelen szomorúsággal látjuk egy kiválóságában nagy nemzetségnek elkallódását, mely úgy egyházában, mint a köz- és kereskedelmi életben elvárhatta volna az államhatalom igazságtevését. Ez a jog és erkölcs szerint kötelesség lett volna. E nemzetség nem kívánt mást, s nem kíván mást, mint az egyház szempontjából a jogutódlás alapján a konkordátum-törvény végrehajtását.

* *

Az örménység elei 1672-ben települnek Erdély földjén. Törökidő után a kereskedelmi élet fellendítésével nagyban hozzájárulnak a közigazgatási élet fellendítéséhez. Azóta szépen ívelő haladásban gyarapodnak. Volt idő, amikor Szamosújvárt az örmények lélekszáma a háromezret is túlhaladta, ma e lélekszám alig éri el a hétszázat. Fölépítik az örmény monumentális székesegyházat, mely úgy is, mint történelmi műemlék, úgy is, mint gyönyörű alkotás, még napjainkban is feltűnést kelt. Jótékony s a maguk nemében egyedülálló intézmények létesülnek alapítványi vagyonokból. Fiú-, leány-árvaintézete páratlan az országban, mindkét nembeli örmény eredetű iskolakötelesek befogadására. Az elaggott és elszegényedett örményeknek a Karácsonyi család által létesített szegényház ad otthont és ételmezt.

* *

Szamosújvárt minden épület, talán mondhatjuk úgy is, minden kő az örménység szép múltjáról beszél. E szép múlt fölött elmerenghetünk a szőke Szamos partján épült örmény városban, az erdélyi örménység fővárosában.

*A szerző Szamosújváron élt.
(Megjelent az Ellenzék 1933. augusztus 20-i számában)*

* * *

Megnyílt a Semiramis - örmény babkávészó

Az elmúlt héten megnyílt a **Semiramis**, az első örmény babkávészó Budapesten. Többféle frissen pörkölt Arabica kávé kapható a világ minden tájáról! A kávészemeket három módon pörkölik, hogy tökéletes ízű, aromájú kávé főzzenek a kávé élvezőinek.

1. A Világos színű **bécsi pörkölés** a reggeli tejeskávé elkészítésénél nélkülözhetetlen.